

VERTĖJŲ ĮDARBINAMUMAS LIETUVOJE

VŁADAS LELEŠIUS

*Vilniaus universitetas
Filologijos fakultetas
Vertimo studijų katedra
vladaslelesius@gmail.com*

Straipsnyje tiriama vertėjų įdarbinamumo problema Lietuvoje, vertėjų kompetencijų paklausos (vertėjų darbdavių) ir pasiūlos (baigusiųjų vertimo studijas) skirtumai. Siekiant išsiaiškinti vertėjų įdarbinamumo lygį Lietuvoje, analizuojamos problemos, su kuriomis vertėjai susiduria įsidarbindami. Straipsnyje nagrinėjami labiausiai vertėjų įdarbinamumą veikiantys veiksniai. Vertinant vertėjų įdarbinamumo lygį Lietuvoje aptariami Vilniaus universiteto (VU) vertimo studijų magistrantūros programą nuo 2004 iki 2015 metų baigusių respondentų tyrimo apklausos duomenys ir atliekama šių duomenų ir vertėjų darbdavių poreikio tyrimo ataskaitos lyginamoji analizė.

ĮVADAS

Ne visi baigusieji vertimo studijas įsidarbina pagal įgytą specialybę. Kodėl taip nutinka, atsakyti sunku, nes vertėjų įdarbinamumo lygiui gali daryti įtaką daug veiksnių: viena vertus, didelis vertėjų poreikis ES institucijose ir kitose su tarptautinėmis institucijomis susijusiose veiklos srityse, kita vertus, mažytė, lėtai auganti Lietuvos rinka, kurioje svarbu ne tik išsilavinimas, bet ir tai, kada vertėjas pradeda reikštis vertimo rinkoje, kokias ir iš ko gauna rekomendacijas, kaip jis kelia kvalifikaciją jau dirbdamas. Dar vienas aspektas – kompetencijos, kurias diktuoja tarptautiniai standartai ir kurias reikia įgyti, nepaisant, kur vertėjas dirbs, t. y. profesinės ir bendrosios, asmeninės savybės.

Kadangi įsidarbinti darosi vis sudėtingiau, mokslininkai siekia atskleisti proceso dalyvių vaidmenis, atsakomybę ir kintančias tiek ieškančiųjų darbo, tiek darbdavių charakteristikas. Pavyzdžiui, Paulius Čepas teigia, kad įsidarbinimas – tai darbo rinkimosi ir (arba) paieškos išdava suradus darbą ir priėmus dirbti (Čepas 2008, 14). Mokslinėje literatūroje išskiriamos trys pagrindinės įdarbinamumo sampratos. Pagal pirmąją analizuojami rezultatai – ar besimokantieji per tam tikrą laiką įsidarbina, ar ne; jei ne – ieškoma perkvalifikavimo priemonių (Gazier, Schmid 2002, 2). Pagal antrąją įdarbinamumo sampratą analizuojama įsidarbinimo proceso dalyvių atsakomybė ir pareigos

(Blackwell, Bowes, Harvey 2001, 9). Pagal trečiąją įdarbinamumas suprantamas kaip nuolatinis, nenutrūkstamas procesas, sietinas su nuolatinio asmenybės augimu ir mokymusi (Askov, Gordon 1999, 11). Atliekant vertėjų įdarbinamumo Lietuvoje tyrimą, remtasi visomis trimis įdarbinamumo sampratomis.

Vertėjų studijas ir vertėjų įsidarbinimo galimybes lemia ES institucijų poreikis, ryšiai su kitomis struktūromis, intensyvi teisėkūra, kintanti teisėtvara, sparčiai auganti ekonomika, tarptautinė politika.

Lietuvos vertimo rinka yra gana maža ir pasižymi kai kuriomis tik šiai šaliai būdingomis tendencijomis. Vertėjai, baigę vertimo studijas, įgiję būtinas vertėjo kompetencijas, susiduria su nekvalifikuotų vertėjų rinkos dalimi. Neturintys kvalifikacijos asmenys siūlo vertimo paslaugas už minimalų, kartais netgi protu nesuvokiamą mažą atlygį. Atlikęs nesudėtingą paiešką internete, dažnas užsakovas pasirenka mažesnius vertimo įkainius siūlantį vertimo biurą, nes didžioji Lietuvos gyventojų dalis vis dar išgyvena pastarosios ekonominės krizės pasekmes. Vertimo kokybė tarsi susiejama su labiau pasiturinčių klientų galimybėmis. Vidutinės pajamas gaunantys žmonės ar įmonės renkasi mažesnius vertimo įkainius, todėl, savaime suprantama, mažiau kokybišką vertimą. Esant tokiai situacijai Lietuvos vertimo rinkoje, kyla klausimas, kokios kvalifikuotų vertėjų įdarbinamumo galimybės Lietuvoje ir kokie šias galimybes lemiantys veiksniai.

VERTĖJŲ ĮDARBINAMUMO LIETUVOJE TYRIMO OBJEKTAS, TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Straipsnio tyrimo objektas – visų absolventų, baigusių magistro ar laipsnio nesuteikiančias vertimo studijas VU nuo 2004 iki 2015 m., apklausos rezultatai. Tyrimo respondentai – baigusieji vertimo raštu ir žodžiu studijas. Tyrimo tikslas – remiantis anoniminės anketinės apklausos duomenimis išsiaiškinti vertėjų įdarbinamumo situaciją Lietuvoje, t. y. apklausti visus baigusiuosius VU vertimo studijas nuo 2004 iki 2015 m., ištirti respondentų atsakymus į klausimus apie vertėjų įdarbinamumą Lietuvoje, įvertinti vertėjų įdarbinamumo Lietuvoje lygį ir jų padėtį darbo rinkoje, aptarti vertėjų, baigusių VU vertimo studijas, užimtumą Lietuvoje.

Šiuo tikslu pasitelkti dokumentų (turinio) analizės, sisteminimo ir elektroninės anoniminės anketinės apklausos metodai ir iškelti uždaviniai, kuriais siekiama atsakyti į svarbiausius įdarbinamumo lygį lemiančius klausimus; išsiaiškinti, kokios yra populiariausios vertimo kalbos rinkoje; ištirti pagrindines problemas, su kuriomis susidūrė baigusieji vertimo studijas ir dirbantys su vertimu susijusį darbą; sužinoti, kaip baigu-

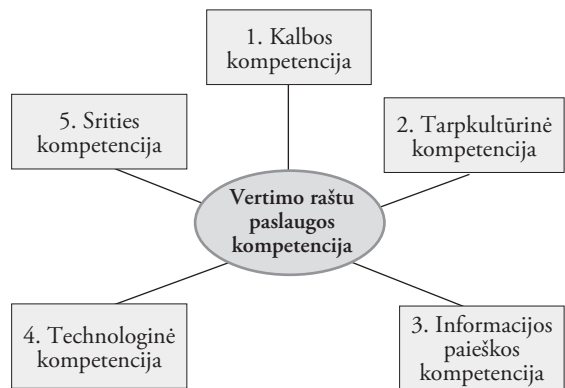
sieji vertimo studijas ieškojo darbo, susijusio su vertimu ir kaip greitai jiems pavyko įsidarbinti kalbos paslaugų sektoriuje.¹

VERTĖJŲ KOMPETENCIJOS

Kalbant apie vertėjų įdarbinamumą Lietuvoje, būtina atsižvelgti į vertėjams keliamus reikalavimus. Dar 2006 m. Lietuva kartu su kitomis Europos Sąjungos šalimis patvirtino Europos vertimo raštu standartą EN 15038:2006. Atsižvelgdama į šio standarto rekomendacijas, Europos Komisija, bendradarbiaudama su Europos Sąjungos aukštosios mokyklomis, nustatė aukštus vertimo standartus, kad patenkintų vertimo rinkos poreikius. Šiam tikslui įgyvendinti buvo sukurtas partnerystės tarp Europos Komisijos ir aukštojo mokslo įstaigų, suteikiančių vertimo magistro laipsnį, programų tinklas *European Master's in Translation* (EMT). Pagrindinis EMT tikslas yra gerinti vertėjų rengimo kokybę, didinti profesijos prestižą aukštos kokybės studijomis, padėti bendradarbiauti geriausias vertimo programas siūlantiems Europos universitetams. EMT ekspertų nustatytos ir aukštosiose mokyklose ugdomos vertėjų kompetencijos lemia sėkmingą vertėjų integraciją šiuolaikinėje rinkoje.

Grupė Europos Sąjungos ekspertų, kuriai vadovavo Yves'as Gambier, parengė darbo rinkai aktualių vertėjo kompetencijų aprašą ir pateikė jį kaip siekiamybę toms institucijoms, kurios norėtų įdiegti aukščiausius vertėjų rengimo kokybės standartus. Šiame straipsnyje įvardijamos penkios pamatinės profesionalaus vertėjo kompetencijos, sudarančios bendrą vertimo raštu paslaugos kompetenciją.

Pirmoji – kalbos kompetencija (angl. *language competence*). Šiai kompetencijai priskiriami gebėjimai: gebėjimas suprasti gramatines ir leksines struktūras, taip pat grafinę ir tipografinę gimtosios kalbos ir kitų darbo kalbų konvencijas.

1 lentelė. Vertimo raštu paslaugos kompetencijos sudėtinės dalys (žr. Kaminskienė, Maskaliūnienė 2012, 121).

¹ VU vertimo magistrantūros studentų įgyjamos kompetencijos labai paklausios ir kituose sektoriuose. Šiame straipsnyje aptariami tik tie atvejai, kai vertėjai dirba tiesiogiai programos tikslus atitinkantį darbą, t. y. dirba etatiniais arba laisvai samdomais vertėjais arba kitą su vertimu susijusį darbą.

Antroji – tarpkultūrinė kompetencija (angl. *intercultural competence*). Tarpkultūrinė kompetencija yra dualistinė perspektyva – sociolingvistinė ir tekstinė, atspindinti palyginimą ir kontrastą tarp diskurso praktikos gimtojoje, pirmojoje ir antrojoje (ar keliuose) užsienio kalbose. Šios kompetencijos sociolingvistiniam aspektui priskiriami gebėjimai: gebėjimas atpažinti kalbos variantų (socialinio, geografinio, istorinio ir stilistinio) funkcijas ir reikšmes; gebėjimas atsirinkti taisykles, taikytinas bendraujant su tam tikra bendruomene.

Trečioji – informacijos paieškos kompetencija (angl. *information mining competence*). Šiai kompetencijai priskiriami gebėjimai: gebėjimas atsirinkti informaciją ir dokumentui taikomus reikalavimus; pasirinkti dokumentų ir terminologinio tyrimo strategijas (taip pat kontaktus su tos srities ekspertais); gebėjimas surasti ir apdoroti informaciją, reikšmingą atliekamai užduočiai.

Ketvirtoji – technologinė kompetencija (angl. *technological competence (mastery of tools)*). Šiai kompetencijai, kitaip dar vadinamai darbo priemonių naudojimo kompetencija, priskiriami gebėjimai: žinojimas, kokiomis priemonėmis ieškoti tinkamos informacijos (plg. su informacijos paieškos kompetencija); gebėjimas dirbti su vertimo programomis; mokymasis plėsti savo technologinius gebėjimus, prisitaikant prie individualių kliento poreikių ir kintančių verslo sąlygų.

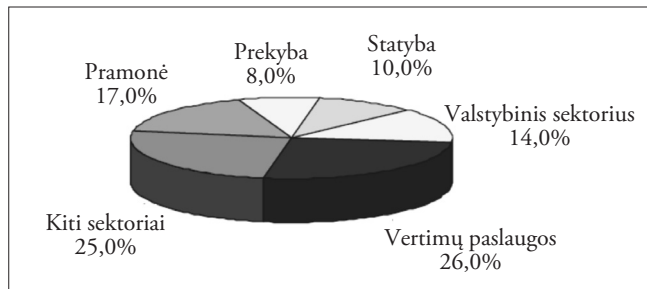
Penktoji – srities kompetencija (angl. *thematic competence*). Šiai kompetencijai priskiriami gebėjimai: žinojimas, kur ieškoti tinkamos informacijos, kad būtų geriau atskleisti teminiai dokumento aspektai; mokymasis plėsti savo konkrečių sričių ir konkrečioms tikslams reikalingas žinias (įvaldyti sąvokų sistemas, argumentavimo principus, perprasti terminijos pobūdį ir kt.), mokymasis mokytis; smalsumo, analitinių gebėjimų ir apibendrinimo įgūdžių ugdymas (plg. Maskaliūnienė, Kaminskienė 2012, 124).

Visos išvardytos kompetencijos tarpusavyje koreliuoja ir nulemia pagrindinę – vertimo paslaugos kompetenciją (angl. *translation service provision competence*). Ši kompetencija apima ir tarpasmeninius gebėjimus: vertėjo socialinio vaidmens suvokimą; žinias, kaip atitikti darbo rinkos reikalavimus ir darbo vietai taikomus reikalavimus (taip pat žinojimą, kaip išlikti paklausiam); organizacines žinias, kaip pasiekti klientą ir potencialius užsakovus (rinkodara); mokėjimą derėtis su klientu: nustatyti terminus, tarifus, apmokėjimo būdus, darbo sąlygas, sutarties sąlygas, teises ir atsakomybę, konkrečius vertimo aspektus; mokėjimą suvokti užsakovo reikalavimus, tikslus ir uždavinius, vertimo gavėjus ir kitus situacijos dalyvius².

² Darbo programos „Švietimas ir mokymas 2010“ įgyvendinimo pažangos 2010 m. Bendrosios ataskaitos projektas. 2010, Briuselis.

VERTĖJŲ POREIKIO TYRIMO ANALIZĖ LIETUVOJE

Šiame skyrelyje pateikiamos esminės išvados iš VU Vertimo studijų katedros 2010 m. užsakyto ir Lietuvos socialinių tyrimų centro Darbo ir socialinių tyrimų instituto mokslininko dr. A. Pociaus atlikto vertėjų poreikio tyrimo, per kurį buvo apklausta 100 darbdavių. Vertėjų poreikio tyrime dalyvavo gana daug tradicinių gamybinių ekonominių veiklos sričių – pramonės ir statybos – įmonių (atitinkamai 17 % ir 10 %). Santykinai mažiau buvo prekybos ir transporto įmonių (atitinkamai 8 % ir 3 %). Daugiausia tarp apklaustų darbdavių buvo kitų paslaugų sektorių atstovų (jie sudarė pusę apklaustųjų). Pastarąjį faktą galima paaiškinti tuo, kad į šią apklaustųjų grupę, be įprastinių verslo subjektų, pateko ir santykinai daug vertimo paslaugas teikiančių įmonių, kurios šias paslaugas laiko pagrindine savo veikla (Pocius 2010, 5); žr. 2 lentelę.

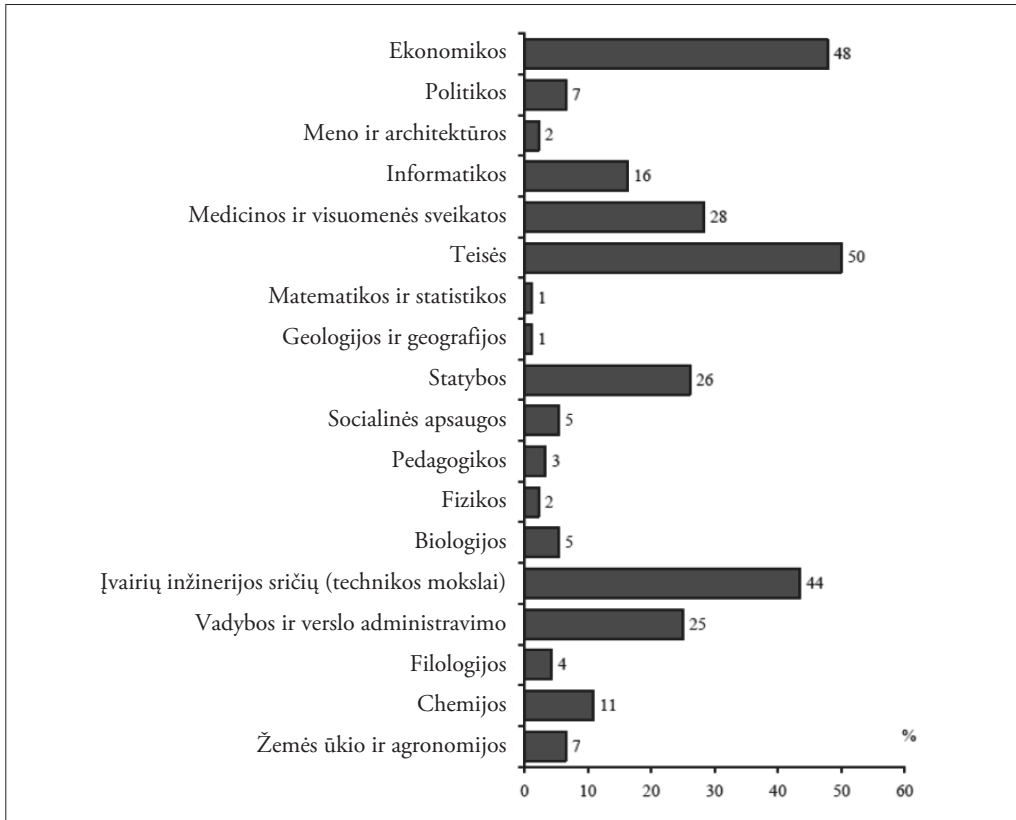

2 lentelė. Apklausoje dalyvavusių darbdavių (įmonių atstovų) pasiskirstymas pagal įmonės ekonominę veiklą

Tyrime dalyvavusioms įmonėms prireikia įvairių ūkio sričių ir paslaugų sferų vertimų. Bendroje vertimo paslaugų struktūroje vyrauja teisės, ekonomikos ir įvairių inžinerijos (technikos) sričių vertimai. Teisės vertimų labiausiai reikėjo 50 % darbdavių, ekonomikos – 48 %, technikos mokslų – 44 %. Santykinai didelis vertimų poreikis buvo medicinos ir visuomenės sveikatos (28 %), statybos (26 %), vadybos ir verslo administravimo (25 %), informatikos (16 %) sferose. Kitų ūkio sričių ir veiklos sferų vertimo paslaugų poreikį tyrime dalyvavę darbdaviai išskyrė rečiau (Pocius 2010, 13); žr. 3 lentelę.

Išanalizavus šiuolaikinio vertėjo raštu kompetencijas ir vertėjų paklausą Lietuvos rinkoje (ją rodo vertėjų darbdavių poreikio tyrimo analizė), buvo siekiama sužinoti vertėjų pasiūlą Lietuvos rinkoje (tai – baigusiujų vertimo studijas įdarbinamumo analizė), todėl metodiškai parengta 24 klausimų anketa, kurios tikslas – sužinoti vertėjų

įdarbinamumo Lietuvoje lygį, apklausus visus baigusiuosius vertimo studijas VU nuo 2004 m. Anketa – tai formalizuoti klausimai, kuriais siekiama gauti informacijos iš respondentų. Tokie formalizuoti klausimai reikalingi tam, kad respondentai galėtų pateikti informaciją tokiu pat būdu ir būtų galima palyginti jų atsakymus tarpusavyje (Dičkus 2011, 6).

3 lentelė. Vertimų poreikio pasiskirstymas pagal sritis

VERTĖJŲ ĮDARBINAMUMAS LIETUVOJE

Toliau straipsnyje pateikiami respondentų, dalyvavusių anketinėje apklausoje, tyrimo duomenys. Pagal lytį 12,5 % atsakiusiųjų (28 iš 404) buvo vyrai, 87,5 % – moterys (376 iš 404), todėl vertimo studijas Lietuvoje galima vadinti tradiciškai moteriškąja profesija. Tačiau pažymėtina, kad vyrų tarp tuo metu baigusiujų vertimų studijas buvo tik 6,9 %, o moterų – 93,1 %, taigi į anketinę apklausą atsakė daugiau vyrų nei moterų.

Absoliuti dauguma apklaustųjų (78,9 %) verčia iš anglų kalbos į lietuvių kalbą, tačiau tai nėra vienintelė jų verčiamų kalbų pora. Daugumos respondentų verčiamų kalbų spektras apima tris ar keturias kalbų poras. Buvo net tokių respondentų, kurie geba versti 9 kalbų poromis mokėdami net 6 skirtingas užsienio kalbas. Antra pagal populiarumą verčiamų kalbų pora yra lietuvių ir anglų (50,9 %), trečioje vietoje – rusų ir lietuvių kalbų (24,6 %), toliau rikiuojasi šios kalbų poros: vokiečių ir lietuvių – 15,8 %, prancūzų ir lietuvių – 10,5 %, lietuvių ir rusų, rusų ir anglų – po 7 %, ir kt. Pažymėtina, kad verčiama ir iš Lietuvoje mažiau paplitusių kalbų, pvz., danų, olandų, švedų, norvegų, italų, kroatų, ispanų, ukrainiečių ar baltarusių, bet tarp atsakiusiųjų tai buvo pavieniai atvejai.

Respondentų apklausos duomenis lyginant su 2010 m. VU Filologijos fakulteto Vertimo studijų katedros atlikto vertėjų poreikio tyrimo duomenimis paaiškėjo, kad kokiomis kalbomis vertimo paslaugų, pramonės, prekybos ir statybos sričių darbdaviai ar įmonių atstovai teikė ar gavo vertimo paslaugas 2010 m., tokiomis kalbomis daugiausia vertė ir vertėjai, baigę VU vertimo studijas nuo 2004 iki 2015 metų: pagal abi apklausas daugiausia užsakymų buvo vertimui iš anglų kalbos į lietuvių kalbą (vertėjų darbdaviai – 82 %, baigusieji vertimo studijas – 78,8 %); antroje vietoje pagal dažnumą buvo vertimas iš lietuvių kalbos į anglų kalbą (vertėjų darbdaviai – 77 %, baigusieji vertimo studijas – 51,3 %). Nuo trečiosios vietos buvusio darbdavių vertimų poreikio ir respondentų verstų kalbų porų pasiskirstymas šiek tiek skiriasi: trečioje vietoje pagal dažnumą yra atitinkamai vertimas iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą (54 % darbdavių atsakymuose) ir iš rusų kalbos į lietuvių kalbą (25 % baigusiuoju vertimo studijas atsakymuose); ketvirtoje vietoje pagal dažnumą vertėjų darbdaviams reikšmingesnė dalis teko vertimui iš rusų kalbos į lietuvių kalbą (52 %), baigusiems vertimo studijas – iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą (16,25 %); penktoje vietoje pagal dažnumą – vertimas iš lietuvių kalbos į vokiečių kalbą (51 % darbdavių atsakymuose) ir iš prancūzų kalbos į lietuvių kalbą (11,3 % baigusiuoju vertimo studijas atsakymuose); šeštoje vietoje pagal dažnumą – vertimas iš lietuvių kalbos į rusų kalbą (50 % darbdavių atsakymuose) ir iš lietuvių kalbos į rusų kalbą bei iš rusų kalbos į anglų kalbą (po 6,25 % baigusiuoju vertimo studijas atsakymuose); kaip septintą pagal dažnumą vertėjų darbdaviai nurodė vertimą iš lietuvių kalbos į lenkų kalbą (41 %), baigusieji vertimo studijas – iš ispanų kalbos į lietuvių kalbą (5 %); aštuntoje vietoje pagal dažnumą liko vertimas iš lenkų kalbos į lietuvių kalbą (39 % darbdavių atsakymuose), o baigusieji vertimo studijas nurodė daugiau vertimo kalbų: iš lietuvių kalbos į prancūzų kalbą, iš italų kalbos į lietuvių kalbą, iš lenkų kalbos į lietuvių kalbą ir iš danų kalbos į lietuvių kalbą (po 2,5 %).

Dažnas vertimo studijų absolventas dar studijuodamas vertimą dirbo su vertimu susijusį darbą; įsidėmėtina, jog sudėjus respondentų atsakymų į klausimą, ar jie prieš vertimo studijas dirbo susijusį su vertimu darbą, duomenis paaiškėjo, kad net 76,2 % respondentų dar prieš studijavimą į VU vertimo studijų programą dirbo darbą, susijusį su vertimu (tiesa, 38,8 % respondentų dirbo tik retkarčiais, pasitaikius progai), 13,8 % respondentų nesiryžo dirbti su vertimais, nes dar nebuvo studijavę vertimo, 5 % respondentų nedirbo šio darbo, nes trūko laiko, 2,5 % respondentų neprisimena, ar prieš įstudijavimą į vertimo studijų programą būtų vertę, 2,5 % respondentų į šį klausimą neatsakė.

Siekiant išsiaiškinti, ar respondentai dirba vertimų biure arba kitą su vertimu susijusį darbą, teigiamai į šį klausimą atsakė trys iš keturių respondentų. 21,25 % respondentų baigę vertimo studijas nebedirba su vertimu susijusio darbo, 2,5 % respondentų į klausimą neatsakė (žr. 4 lentelę).

Atsakymo variantai	Skaičius	Santykis
taip	61	76,25 %
ne	17	21,25 %
neatsakė į klausimą	2	2,5 %

4 lentelė. Respondentų atsakymų į klausimą, ar dirba vertimų biure arba kitą su vertimu susijusį darbą, pasiskirstymas

Apibendrinus respondentų atsakymus į klausimą, ar į jų pareigybės aprašą yra įtrauktos vertėjo paslaugos, paaiškėjo, kad atsakymai pasiskirstė labai panašiai kaip ir atsakant į klausimą, ar respondentai dirba vertimų biure arba kitą su vertimu susijusį darbą, nepaisant to, kad ne į visų dirbančiųjų vertimų biure arba kitą su vertimu susijusį darbą pareigybės aprašą įtrauktos vertėjo paslaugos (dirbančių su vertimu susijusį darbą yra 76,25 % respondentų, o vertėjo paslaugos įtrauktos į 70 % respondentų pareigybės aprašą), tačiau šis rodiklis vis dėlto labai didelis. 27,5 % apklaustųjų teigė, kad į jų pareigybės aprašą vertėjo paslaugos nėra įtrauktos, 2,5 % apklaustųjų į klausimą neatsakė.

Siekiant išsiaiškinti, ar vertėjo diplomai turėjo įtakos įsidarbinant, paaiškėjo, kad daugumai (60,3 %) respondentų turėjo. 25 % respondentų, priešingai, tvirtino, jog jiems įsidarbinant vertimo studijų diplomai įtakos neturėjo. Atsakymą „kitas atsakymo variantas“ pasirinko 11 % respondentų: iš jų beveik pusė (4 iš 9) atsakė, kad jiems įgytas vertėjo profesijos diplomai šiek tiek turėjo įtakos įsidarbinant, o kiti atsakė, kad dar prieš VU vertimo studijas buvo puikiai įsitvirtinę vertimo rinkoje arba studijuodami ir

baigę studijas darbovietės nekeitė, todėl VU vertimo studijų diplomas įtakos neturėjo. 2,5 % respondentų turi kitokį diplomą, todėl vertimo studijos jiems buvo reikalingos tam, kad pagilintų kalbų žinias ir vertimo įgūdžius, 1,2 % respondentų į klausimą neatsakė.

Apibendrinus respondentų pateiktus atsakymus į klausimą, kaip jie ieškojo darbo vertimo srityje, paaiškėjo, kad atsakymas „Jūs rekomendavo kitas asmuo“, kurį nurodė 32,8 % respondentų, aplenkė antroje vietoje likusį atsakymą „siuntėte savo CV įvairioms įmonėms“ – pastarąjį pasirinko 27 % respondentų. Trečioje vietoje pagal populiarumą – atsakymas „padėjo pažįstami asmenys“ (15,6 %). Manančių, kad studijuodami paliko gerą įspūdį, buvo 8,2 %. Teigiančių, kad atlikdami praktiką paliko gerą įspūdį, buvo 1,6 %. Atsakymą „kitas variantas“ pasirinko 14,8 % respondentų ir jų atsakymo variantai buvo ganėtinai įvairūs: „Į vienus biurus kreipiausi su pasiūlymu jiems versti, kiti susisieki patys, gavę duomenis iš Vertimo studijų katedros, privatūs užsakovai – per rekomendacijas“; „Šį darbo pasiūlymą radau atsitiktinai, žiūrindama skelbimus“; „Nuolatinio darbo neturiu, esu laisvai samdoma vertėja, dažniausiai užsakovai patys susiranda per pažįstamus ar pagal ankstesnius darbus“; „Verčiu, kai turiu laisvo laiko. Daugiausia raštu. Pažįstamų ratui“; „Perėjo atranką (laikė egzaminus)“; „Studijuodama vertimą kaip laisvai samdoma vertėja gavau užsakymų pirmiausia iš kolegų“.

Pažymėtina, jog į klausimą, su kokiomis problemomis susidūrė vertimo srityje, daug (38 %) respondentų, atsakė, kad jokių problemų įsidarbindami vertimo srityje nepatyrė. 16,2 % respondentų paminėjo, kad didžiausia problema buvo patirties vertimo srityje stoka. Atsakymą „kitas variantas“ pasirinko 26,2 % respondentų: iš jų 8,4 % nurodė mažo atlyginimo problemą; 7,7 % nedirba; pasirodo, net 3,3 % susidūrė su užsakovais, kurie nežinojo, kad už vertimo paslaugas turi būti mokamas atlygis; 1,2 % respondentų mano, kad vertimo paslaugų kainos dėl vertėjų pertekliaus ir dėl to, kad vertėjo profesija nereglamentuojama jokiais įstatymais, vertimo įkainiai dempinguojami. Tarp problemų buvo nurodyta, kad (6,7 % respondentų), kad vertimo rinkoje yra labai didelė jų siūlomų vertimo kalbų pasiūla ir labai maža paklausa. 5 % respondentų į šį klausimą neatsakė, o 1,2 % respondentų tvirtina, kad didžiausią problemą sukėlė jų pačių nepakankamos vertimo kalbos žinios. Taigi apibendrinant galima pasakyti, kad tarp didžiausių problemų buvo įvardytas vertėjo darbo reglamentavimo nebuvimas, nepakankamos tam tikrų sričių žinios, labai nedaug vertimo žodžiu pasiūlymų (kai respondentai buvo vertėjai žodžiu) ir dėl to kylanti būtinybė turėti kitų pajamų, per didelė konkurencija.

Siekiant išsiaiškinti, kokie buvo pagrindiniai respondentų problemų, kilusių įsidarbinant vertimo srityje, sprendimo būdai, buvo pateikti tokie atsakymai: „Dirbau daug darbų“; „Nesprendžiau, nes kol nėra jokio įstatymo, neįmanoma ir spręsti“; „Ieškojau darbo ir kitose srityse“; „Kalbų kursai, praktika“; „Stengiausi tobulinti savo vertimo techniką ir atsižvelgti į redaktorių pastabas, skaityti gerus kitų vertėjų vertimus ir vertimo forumus internete“; „Mokiausi atsižvelgdama į užsakovų reikalavimus ir pastabas, redaktorių pastabas“; „Nenustojau ieškojusi tokios vietos, kur vertintų gabumus ir potencialą, o ne vertimo srityje išdirbtų metų skaičių. Gilinausi į studijuojamą dalyką“; „Kadangi patirties praktiškai neturėjau, sutikau dirbti už mažesnę atlyginimą; patirtis atėjo su laiku“; „Toliau mokiausi, skaičiau specializuotą literatūrą, konsultavausi su įvairių sričių specialistais“; „Be vertimo darbe, kartais papildomai verčiu keliems vertimo biurams“; „Dirbu tik tiems, kurie nori kokybiško darbo, už kurį susimoka atitinkamą kainą, ir nedirbu tiems, kurie nori kokybiško darbo už minimalų atlygį“; „Atsirado darbdavys, kuriam vertimo studijos buvo svarbesnės nei patirtis“; „Nusprendžiau emigruoti ir dirbau vertėja žodžiu kitoje šalyje“; „Gerindamas savo darbo kokybę ir greitį“.

Apibendrinus respondentų atsakymus, galima išžvelgti daug problemų, kilusių norint įsidarbinėti vertimo paslaugų sektoriuje. Bene dažniausi respondentų nurodyti problemų sprendimai buvo labai pozityvūs: nenustoti mokytis, atsižvelgti į redaktoriaus ir užsakovo pastabas, skaityti specializuotą literatūrą, kaupti patirtį verčiant kuo daugiau tekstų tokiais būdais keliant savo kvalifikaciją ir gerinant vertimų kokybę.

IŠVADOS

Tiriant vertėjų įdarbinamumą paaiškėjo, kad vertėjų rinkos kompetencijų sąrašas nuolat kinta, vertėjų darbdavių pageidavimai ir poreikiai – taip pat, dėl to susidaro probleminės pasiūlos ir paklausos sandūros. Per tyrimą paaiškėjo, kad vertėjų įdarbinamumas Lietuvoje yra labai geras: 76,2 % baigusiujų VU vertimo studijas dirba susijusių su vertimu darbą, o į 91,8 % dirbančiųjų susijusių su vertimu darbą pareigybės aprašą yra įtrauktos vertėjo paslaugos. Verta atkreipti dėmesį į tai, kad net 76,2 % apklausoje dalyvavusių respondentų teikė vertimo paslaugas dar studijuodami, tiesa, 38,8 % – tik retkarčiais, kai pasitaikydavo proga. Darytina išvada, kad norint padidinti savo, kaip būsimo vertėjo, įsidarbinamumo galimybes Lietuvoje, būtina pradėti dirbti kalbų ar vertimo paslaugų sektoriuje kuo anksčiau, t. y. dar studijuojant arba net prieš renkantis studijų programą.

Tokia išvada koreliuoja ir su kitais tyrimo duomenimis, pavyzdžiui, kad aptardami įsidarbinimo problemas daugiau nei trečdalis respondentų teigė su jokiais problemomis nesusidūrę. 16,2 % respondentų paminėjo, kad didžiausia problema, su kuria

jie susidūrė įsidarbindami, buvo vertimo patirties stoka. Kitos problemos, su kuriomis vertėjams teko susidurti įsidarbinant – mažas atlyginimas; vertėjo darbo reglamentavimo nebuvimas; nepakankamos tam tikrų sričių žinios; labai nedaug vertimo žodžiu pasiūlymų ir dėl to kylanti būtinybė turėti kitų pajamų.

Lyginant vertėjų įdarbinamumo Lietuvoje apklausos duomenis su 2010 m. VU Filologijos fakulteto Vertimo studijų katedros atlikto vertėjų poreikio tyrimo duomenimis paaiškėjo, kad kokiomis kalbomis 2010 m. darbdaviai daugiausia teikė ar gavo vertimo paslaugas, tokiais vertėjai, baigę VU vertimo studijas 2004–2015 m., daugiausia ir vertė: daugiausia vertė iš lietuvių kalbos į anglų kalbą; antroje vietoje pagal dažnumą buvo vertimas iš anglų kalbos į lietuvių kalbą; trečioje vietoje pagal dažnumą vertėjų darbdaviams reikėjo vertimo iš vokiečių kalbos į lietuvių kalbą, o ketvirtoje vietoje – iš rusų kalbos į lietuvių kalbą.

Daugelio problemų, kilusių norint įsidarbinti vertimo srityje, sprendimo būdai atspindėjo sveiką požiūrį į save, siekį mokytis, nesitaikstymą prie aplinkybių. Respondentų patirtis rodo, kad rinkoje reikia vis aukštesnės kvalifikacijos. Be to, dauguma tikisi sulaukti vertėjų veiklą reglamentuojančio įstatymo, kuris, jų nuomone, turėtų pagerinti darbo sąlygas ir sumažinti konkurenciją, kurią sukuria specialaus pasirengimo neturintys asmenys. Šiuo metu toks įstatymas yra inicijuotas.

LITERATŪRA

- Askov E. N., Gordon E. 1999. The Brave New World of Work for Reeducation. *The Welfare to Work Challenge for Adult Literacy Educators* (Vol. 83). San Francisco: Jossey-Bass.
- Blackwell A., Bowes L., Harvey L. 2001. *Educational Research Employability*. British Educational Research Association.
- Čepas P. 2008. *Įsidarbinamumo kompetencijos ugdymo modeliavimas profesiniame rengime*. Daktaro disertacija, Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
- Darbo programos „Švietimas ir mokymas 2010“ įgyvendinimo pažangos 2010 m. Bendrosios ataskaitos projektas. 2010, Briuselis.
- Dičkus V. 2011. *Anketos sudarymo principai*. Vilniaus universiteto Ekonomikos fakulteto Marketingo katedra.
- Gazier B., Schmid G. 2002. *The Dynamics of Full Employment: Social Integration through Transitional Labour Market*. Cheltenham, UK; Northampton, MA, USA: E. Elgar Pub.
- Maskaliūnienė N., Kaminskienė L. 2012. Bendrosios kompetencijos ir vertėjų rengimas. *Vertimo studijos 5*, Vilnius: Vilniaus universitetas.
- Pocius A., 2010. *Vertimo studijų katedros vertėjų poreikio tyrimas*. Vilniaus universiteto Filologijos fakulteto Vertimo studijų katedra.